

Høyesteretts kjæremålsutvalg

INSTANS: Høyesteretts kjæremålsutvalg

DATO: 1979-03-09

PUBLISERT: Rt-1979-468

STIKKORD: Tvistemålsloven §54.

SAMMENDRAG: Ikke enhver eksklusjon fra forening eller sammenslutning kan prøves av domstolene. Etter kjæremålsutvalgets oppfatning hadde byretten og lagmannsretten bygget på en riktig tolking av tvistemålsloven §54 når de på grunnlag av den beskrivelse som var gitt av foreningen og dens virksomhet var kommet til at det dreiet seg om en forening av rent privat karakter hvor spørsmålet om eksklusjon lå utenfor domstolenes prøvelsesområde. - I en eksklusjon kan det imidlertid ligge en injurierende beskyldning som kan forfølges etter injurielovgivningen.

Henvisninger: lov-1915-08-13-6-§54 (Tvml §54),

SAKSGANG: L.nr. 88K/1979

PARTER: A mot Norsk Balalaikaorkester ved styrets formann Ola Hellebostad.

FORFATTER: Bølviken, Holmøy og Løchen.

Henvisninger i teksten: lov-1915-08-13-6-§13 (Tvml §13),

Dommerne Bølviken, Holmøy og Løchen.

A reiste sak ved Oslo byrett mot Norsk Balalaikaorkester med påstand om at eksklusjonen av A som medlem av orkesteret skulle kjennes ugyldig. Ved byrettens kjennelse av 5. oktober 1978 ble saken avvist. Eidsivating lagmannsrett (lagdommerne Karl Lous, Jørgen Brøymer og Christian Borchsenius) stadfestet 21. desember 1978 byrettens kjennelse og uttalte:

« Lagmannsretten er kommet til samme resultat som byretten og kan i store trekk slutte seg til dens begrunnelse. Som nevnt av byretten er grensen mellom rettslige og ikke-rettslige forhold flytende og har vært oppe for domstolene blant annet når det gjelder medlemskap i foreninger og spørsmålet om adgang til å prøve gyldigheten av vedtak om eksklusjon. I tillegg til avgjørelsene i Rt-1899-169 og Rt-1929-552, hvor Høyesterett avviste søksmål om gyldigheten av eksklusjon fra h.h.v. Bergens Ynglingeforening og Den norske Godtemplarorden (i begge tilfelle med 4 mot 3 stemmer), kan nevnes kjennelsen i Rt-1914-1004 hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg (enstemmig) avviste tilsvarende søksmål anlagt av en som var blitt ekskludert fra Revierhavnens båtforening.

På den annen side fastslo Høyesterett (enstemmig) ved dommen i Rt-1967-1373 at fagforeningsmedlemmer kunne få prøvet gyldigheten av et fagforbundsvedtak om tvungen hjemforsikring, jfr. om denne dom blant annet J. B. Hjort i Lov og Rett 1968 31. De medlemmer som hadde reist

Side 469

søksmålet, ble senere ekskludert av fagforbundet (blant annet på grunn av en rekke avisartikler de hadde skrevet) og reiste sak for å få kjent eksklusjonen ugyldig, men tapte, jfr. Rt-1969-1129. Spørsmålet om domstolens kompetanse til å behandle eksklusjonsspørsmålet ble i denne sak ikke tatt opp til prinsipiell drøftelse, idet avvisningspåstand ikke var nedlagt, men domstolens kompetanse synes likevel helt klar i dette tilfelle, jfr. nærmere Jakhelln i Lov og Rett 1970 465 - 66 med note 2 og 3.

Augdal, Civilprosess (1947) uttaler i sin kritikk av Godtemplar-dommen fra 1929 at også i en slik forening er medlemskapet et rettsforhold og ikke bare et faktisk forhold slik som medlemskapet i de fleste bridgeklubber, kvinnelige skravleklubber og lignende rent selskapelige sammenslutninger (s. 383). Bratholm og Hov, Sivil Rettergang 169 ser - som nevnt av byretten - dommene fra 1899 og

1929 som grensetilfelle mellom på den ene side medlemskap i gutteklubb eller syklubb hvor det synes klart at man ikke kan få dom for medlemskap, og på den annen side medlemskap i fagforeninger som er av slik betydning for den enkelte at han har en viss beskyttelse mot eksklusjon.

Etter lagmannsrettens mening må også Norsk Balalaikaorkester ansees som et slikt grensetilfelle som Bratholm og Hov nevner. Spørsmålet om på hvilken side av grensen man i dette tilfelle befinner seg, er tvilsomt. Selvom de nevnte høyesterettsdommer fra 1967 og 1969 kan sees som et skritt i retning av større adgang til å bringe spørsmål om gyldigheten av foreningsvedtak inn for domstolene, antar lagmannsretten - etter en samlet vurdering av de foreliggende opplysninger om orkestret og dets virksomhet - at de beste grunner taler for at spørsmålet om gyldigheten av eksklusjonen av A fra Norsk Balalaikaorkester ikke kan bringes inn for domstolene. Man peker blant annet på at foreningen Norsk Balalaikaorkester er meget liten, for tiden 21 medlemmer, at den ikke har økonomisk formål eller preg av yrkesforening, og at musiseringen der har preg av hobbyvirksomhet. Forholdet adskiller seg vesentlig fra fagforeninger, og også fra for eksempel Filharmonisk Selskaps Orkester. Såvidt forstås, er hovedformålet med medlemskap i Norsk Balalaikaorkester å kunne drive samspill. I en så liten krets som det her er tale om, må et godt, harmonisk forhold mellom medlemmene være en fundamental forutsetning. Hvis et medlem opptrer slik at det gode forhold ødelegges, blir grunnlaget for å drive samspill borte, og derved også forutsetningen for medlemskapet i orkestret. Dette gjelder selv om de andre i sin tid har tatt feil ved bedømmelsen av vedkommende medlems opptreden. Den enkelte - eller et mindretall for den saks skyld - kan ikke ensidig få tiltvunget seg samspill med de andre, likesom et godt forhold ikke kan etableres uten gjensidig forståelse. Styret er i vedtektenes §10 gitt myndighet til å ekskludere medlemmer som ved udugelighet eller dårlig orkesterkultur skader orkestret. Denne bestemmelse gir styret en meget vid skjønnsmessig adgang til eksklusjon, og det vil være vanskelig for domstolene å underkjenne styrets skjønn. På bakgrunn av det som er sagt foran, mener lagmannsretten at en så vid myndighet for styret må ansees forsvarlig.

Lagmannsretten kan etter dette ikke se at det som er nevnt i kjæremålsrklæringen, kan føre frem. De muligheter for økonomisk fordel som eventuelt kan utledes av vedtektenes §§13 og 16, må sees som rene bivirkninger av medlemskapet og kan ikke i seg selv begrunne rettslig prøvelse av eksklusjon. Saksbehandlingen i Norsk Balalaikaorkester av eksklusjonen av A har

Side 470

som påpekt av byretten vært mangelfull og for så vidt kritikkverdig. Men dette kan ikke antas å ha hatt betydning for utfallet, og det kan heller ikke medføre at eksklusjonen kan bringes inn for domstolene.

Etter dette blir byrettens kjennelse å stadfeste. For ordens skyld bemerkes at avvisningen av nærværende søksmål selvsagt ikke har noe å si for A's adgang til eventuelt å reise ærekrenkelses- eller erstatningssøksmål mot vedkommende styremedlemmer, jfr. Rt-1914-1004 .

I et videre kjæremål bemerket Høyesteretts kjæremålsutvalg:

« Det gjelder her et videre kjæremål hvor utvalgets kompetanse er begrenset til å gjelde prøving av saksbehandlingen i lagmannsretten og dens tolking av en lovforskrift. Det er ikke påstått å være begått feil ved lagmannsrettens saksbehandling. Utvalget oppfatter kjæremålet som et angrep på lagmannsrettens lovtolking.

Utvalget kan ikke se at lagmannsretten, og byretten som lagmannsretten slutter seg til, har bygget sin avgjørelse på en uriktig tolking av noen lovforskrift.

Spørsmålet i denne sak har vært om A's forhold til Norsk Balalaikaorkester er av slik art at hennes interesse i å få eksklusjonen prøvet ved domstolene er en « rettslig interesse » i lovens forstand, jfr. tvistemålslovens §54.

Dette begrep i tvistemålsloven kan ikke avgrenses ved klare og entydige kriterier. Avgrensningen vil måtte bero på et skjønn. I grensetilfellene vil det avgjørende være om det er naturlig og rimelig at den tvist det gjelder skal kunne bringes inn for domstolene.

I den juridiske teori og i rettspraksis er lagt til grunn at ikke enhver eksklusjon fra en forening eller en sammenslutning kan prøves av domstolene. Grensen er trukket mellom selskapsklubber,

bridgeklubber, syklubber og liknende foreninger eller sammenslutninger av rent privat karakter, hvor en eksklusjon ikke kan bringes inn for domstolene, og foreninger av større betydning og viktighet for medlemmene, hvor slik overprøving må tillates.

Av særlig interesse i denne forbindelse er avgjørelser i Rt-1899-169 og Rt-1929-552, hvor Høyesterett avviste saker vedrørende eksklusjon i henholdsvis en ynglingeforening og en godtemplarlosje. I avgjørelsen av 1899 sies det at det dreiet seg om selskap av « saadan Karakter og med saadant Formaal » at eksklusjonen måtte anses som « et indre Selskabsanliggende », utenfor domstolenes område. I avgjørelsen av 1929 sies det at det synes å være en « naturlig forutsetning for en sammenslutning av heromhandlede art, at indre anliggender ikke skal bringes inn for domstolene til avgjørelse. »

På den annen side er det klart at fagforeninger er foreninger av en slik viktighet og betydning for medlemmene at en eksklusjon kan prøves av domstolene. Jfr. i denne forbindelse Høyesteretts dom i Rt-1969-1129, jfr. også Rt-1967-1373.

I flere saker vedrørende inndrivning av pålagte foreningsmulker har Høyesterett tatt det standpunkt at domstolene kan prøve om mulkttilleggelsen har hjemmel i gyldig vedtektsbestemmelse, om saksbehandlingen har vært forsvarlig, spesielt om varsel er gitt før

Side 471

behandlingen av saken, om avgjørelsen bygger på et riktig faktisk grunnlag, og om det er tatt utenforliggende hensyn. Utvalget viser i denne forbindelse til avgjørelser i Rt-1914-649, Rt-1917-38 og Rt-1926-660. Også i avgjørelse i Rt-1912-156 - eksklusjon fra meieri på grunn av « forfalskning » av levert melk - og i Rt-1920-113 - eksklusjon fra en vognmannsforening - synes forutsatt at domstolene kan prøve det faktiske grunnlag eksklusjonen bygger på, samt saksbehandlingen, men ikke den skjønsmessige avgjørelse av om eksklusjon skal foretas. Jfr. også avgjørelse i Rt-1928-1195 - et meieri - og i Rt-1934-490 - en agentforening.

Byretten og lagmannsretten har etter kjæremålsutvalgets oppfatning bygget på en riktig tolking av loven når de i det foreliggende tilfelle er kommet til at det dreier seg om en forening av rent privat karakter hvor spørsmålet om eksklusjon skal skje ligger utenfor domstolenes prøvelsesområde. Utvalget viser til byrettens og lagmannsrettens beskrivelse av balalaikaorkesteret - medlemstall, formålet med orkesteret, dets virksomhet, preget av hobbyvirksomhet, forholdet mellom medlemmene m.v. Det antas å måtte følge av en rimelig og naturlig tolking av begrepet « rettslig interesse » og av den foreliggende rettspraksis at indre anliggender i dette orkester må ligge utenfor hva domstolene rimeligvis bør prøve. En annen sak er at det i en eksklusjon, eller i den begrunnelse som er gitt for eksklusjonen, kan ligge en injurierende beskyldning som den som rammes kan forfølge etter injurielovgivningen. Jfr. i denne forbindelse avgjørelse i Rt-1914-1004, hvor avvisning skjedde for så vidt angår eksklusjon fra en båtforening, mens saken ble fremmet for så vidt angår saksøkerens påstand om straff og mortifikasjon.

Det det kunne være spørsmål om i det foreliggende tilfelle, er om domstolene kan prøve eksklusjonen for så vidt angår den kritikkverdige saksbehandling - at eksklusjon ble bestemt uten varsel herom til A. Det kunne videre være spørsmål om en prøvning av om eksklusjonen er truffet på riktig faktisk grunnlag, og av om det er tatt utenforliggende hensyn. Utvalget antar imidlertid at heller ikke disse sider av eksklusjonen kan prøves i et tilfelle som dette. De tilfelle hvor Høyesterett har prøvet, eller forutsatt prøving, av disse sider av saken, har vært av en helt annen karakter enn den foreliggende sak. Det har gjeldt ileggelse av økonomisk ansvar, eller det har dreiet seg om eksklusjon fra foreninger eller sammenslutninger av næringsdrivende.

Etter dette blir kjæremålet å forkaste.

Utvalget antar at det etter omstendighetene ikke bør tilkjennes saksomkostninger.

Kjæremålet er enstemmig.

Sist oppdatert 20. oktober 2005